

Бібрські Вісті

Громада — великий чоловік.

І.Я. Франко

Історичний випуск

м. Бібрка, 17 вересня, 2020 рік | випуск №219 (296)

НЕКРОПОЛЬ – МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ ТА СМУТКУ...

(ТРЕТЯ БРАТСЬКА МОГИЛА)

Московські методи нищення українців такі немилосердні, що їх в історії тиранії знайти ніде не можна.

Чарльз Дан. Карстен, американський сенатор, 1962р.

Кожного разу, коли починаю роздумувати над темою, яка стосується визвольної боротьби українців, завше приходять на гадку слова творця Чехословацької республіки, першого її президента, професора Томаша Масарика: «Кожен нарід мусить змагатися за самостійність. Нарід, який не хоче бути самостійним, не є народом». Це в повній мірі стосується українців. Після втрати держави у XVII столітті в результаті внутрішнього розбрату, підступності сусідів – ворогів, українці, починаючи від Івана Мазепи, час від часу дозрівають до змагання за самостійність, піднімаються на боротьбу, програють і знову повстають. В глибинних пластах нації, як у ватрі, живе вогонь боротьби. Він розгоряється від подиху свободи.

Нинішня російська агресія підтверджує постулат: без боротьби нема свободи. За С.Петлюрою, «шлях визволення кожної нації густо кропиться кров'ю». Щодо української крові, то її стільки пролито за право бути нацією, мати свою державу, що уже занадто, а вона продовжує скроплювати свою землю.

Одна із останніх кривавих сторінок боротьби за незалежність і свободу відноситься до кінця 30-х і першої половини 50-х р.р. XX ст.

Спроба політичного провладу ОУН у 1941р. тоголосити відновлення Української державності показала, що сподівання на розуміння гітлерівської Німеччини в цій царині відносин не тільки не справдилися, але й оголили справжнє ество нацистів: «Німеччина понад усе», а все решта – сміття. Всі похідні групи ОУН, які пішли на Схід України вслід за німецькими військами для розбудови українського життя, були знищені гестапівцями.

Певна частина української інте-

лігенції, яку уособлював професор В.Кубійович, хотіла хоч би щось зберегти в цій надскладній ситуації, зокрема в системі культури та освіти, пішла на співпрацю з окупаційною адміністрацією. Це були крихти з панського столу. Власне ті політичні сили українських легалів взяли участь у формуванні в 1943р. добровольчої дивізії «Галичина», яка мала б стати, за задумом організаторів, зачатком нової української армії, що буде боротись із червонозоряною за незалежну Україну. Коли нацистське командування кинуло необстріляних українських галицьких юнаків у военний котел, який пізніше став називатися Бродівським, стало зрозуміло, що як для одного ворога (червоного), так і для іншого (коричневого) українці можуть бути використані лише як гарматне м'ясо. (Юрій Коваленко, офіцер червоної армії, був на засіданні керівництва операцією при форсуванні Дніпра. Засідання проводив «м'ясник» Г.Жуков. Коли зайшла мова про те, що нічим озброїти мобілізованих, але необмундирова-

них із сіл і містечок України 300 тисяч українців, Жуков сказав: «Зачем ми, друзья, здесь головы морочим. На хрена обмундировать і вооружать етих хохлов? Все они предатели! – Чем больше в Днепре потопим, тем меньше прйдютса в Сибирь после войны силать». Під час форсування Дніпра загинуло 250-270 тис. тих необмундированих. – прим.авт. (Василь Захарченко. Чумо, нене!...Йдемо. «Дзвін», часопис №5, травень 2016, с.37). Певна частина галицьких юнаків, що були в дивізії, після її розгрому опинилися в лісах, у рядах УПА.

У серпні 1941р. в умовах німецького наступу на Схід Галичина, з веління нацистського вождя Адольфа Гітлера, була адміністративно включена до Краківського генерал – губернаторства як трикт Галичина. Для очільників національної боротьби за власну державу остаточно стає зрозумілим, що німецький фюрер та іже з ним ще раз показали, що не хочуть бачити Україну незалежною державою. Вони розчленували її на частини. Стало очевидним і зрозу-

Продовження. Початок на 1-й стор.

мілим, що опора на власні сили – єдиний можливий шлях досягнення позитивних результатів боротьби.

Бібреччина була у визвольних змаганнях важливим тереном, враховуючи її досить високий рівень патріотизму в питаннях організації опору коричневому, а потім й червоному диктаторам. В останній декаді серпня 1943р. на Тернопільщині був проведений III Надзвичайний збір ОУН. Збройна боротьба – єдиний шлях до реалізації ідеї УССД (Української Самостійної Соборної держави) - підтверджено рішеннями цього поважного зібрання в умовах німецької окупації. Важливу роль в організаційній підготовці руху опору на Бібреччині відіграв Іван Керницький з Підмонастира. Під загрозою арешту гестапо у 1942 р. він переходить у підпілля. У буремному 1943р. Іван Керницький, псевдо «Крилатий», згідно з рішенням Крайового проводу ОУН, призначений організаційним референтом Бібрського повіту. На цьому посту він проводить плідну підпільну роботу з організації навчання кадрів запілля, медичних сестер, спеціалістів з машинопису, розвідки, пропаганди, техніки конспірації тощо. Разом з тим налагоджує роботу майстринь з пошиття одягу, взуття, їх ремонту, збирання та складування зброї.

На Бібреччині, зокрема в Суходолі на лісництві, організовується взимку 1943-1944р.р. один із перших куренів УПА «Леві». Він складався із трьох сотень по 150 вояків кожна. Курінним був «Вільха» - (Романюк Михайло. Золочівська округа ОУН у національно-визвольному русі (1937-1953) Львів, 2016. с.443).

В 10-х числах липня 1944р. війська 1-го Українського фронту, тепер уже Радянської Армії, прорвали оборону німецьких армій Північ і швидкими темпами ринули вперед – на Львів. Спроба німецького командування зупинити більшовицький наступ під Бродами (про це вже йшла мова) не мала успіху.

Після переходу радянсько-німецького фронту на захід активізується робота по формуванню загонів опору – бойових одиниць УПА.

Від кінця липня на теренах Бібреччини дислокувалась підстаршинаська школа УПА «Лісові чорти»

під командуванням Василя Ільківа – «Гориня», а пізніше Романа Чайківського – «Чавуна» - в лісах поблизу Любешки (Михайло Романюк, Названа праця, с.156).

Наявність на історичній Бібреччині значної кількості лісів була об'єктивною підставою розгортання тут української партизанки. Ще навесні 1944р., до переходу через ці терени радянсько-німецького фронту, у лісових масивах біля с.Романів були стягнуті всі відділи УНС (української самооборона), УПА, вишкільні чоти та боївки Золочівської округи ОУН – УПА. Саме тут відбулося остаточне переформування відділів УПА та створено перший в окрузі курінь Гр.Котельницького (псевдо «Шугай») у складі трьох сотень: І.Котули, псевдо «Іванко», Р. Гуди, псевдо «Тигр», та М.Кравчука – «Малинового». (Власне до складу сотні «Іванка» влилася група дивізійна із 30 осіб після Бродівської трагедії – прим.авт.). Активізація повстанського руху шокувала більшовиків, вони не розраховували на такий опір. Ворог шаленів, опускаючись до жорстокості часів середньовічного тирана Івана Грозного. Прикладом такого звірства була масова публічна страта через повішення українських борців за волю. Так восени 1944р. в Бібрці, у базарний день, на центральній площі міста був прилюдно страчений через повішення Андрій Парис, син священника, член ОУН, в Олеську у той же час таким же опричниківським способом стратили братів Войнаровських. Начальник Бібрського райвідділку внутрішніх справ якийсь Богомолос сокирою відрубав голову важкопораненому *п о в с т а н ц ю* *І . П а н ь к і в у* (Я.Лялька.Передмова. Літопис нескореної України. - Кн.2.с.37).

Такі способи державної політики мали забезпечити, на думку більшовицьких функціонерів, загальний страх і на цьому ґрунті зменшити опір владі. Ефект був дзеркальний. Боротьба продовжувалась і тривала до середини 50-х р.р., а окремі місця опору – до поч. 60-х р.р. ХХст.

Озвірілі сталінські опричники без совісті і моралі демонстрували звірину ненависть до місцевого населення. Вбитих повстанців привозили до райцентрів, у даному випадку до Бібрки, тіла їх виставляли на показ і змушували бібрчан і жителів сіл дивитися на

них, пізнавати і страждати. А як було батькам, які впізнавали сина? Це вище людських можливостей. Така практика здеморалізованої звірини у людській подобі була повсюдно, по всіх містах і селах Галичини і Волині.

Куди опісля дівали тіла замордованих повстанців? Енкаведисти, а пізніше емгебісти, ховали сліди своїх злочинів по ночах у лісах, ярах, під плотами, а найбільш ліниві закопували недалеко своїх «осель» - райвідділів НКВД – МГБ, під стінами стаєнь – конюшень. Власне так робили бібрські слуги диявола у червоних із синім кашкетах. Нема нічого тайного, щоб не стало явним. Як тільки комуністичний режим почав хитатися наприкінці 80-х р.р. ХХст., у період так званої горбачовської перебудови, люди, що дещо бачили і пам'ятали, почали сміливішати і пригадувати про ті злочини і місця, де сталінські «круки» маскували їх, знищуючи людей без слідства і суда.

Ознакою кризи «велета» на ймення СРСР, яким правив інший «колос», - КПРС, було поява неформальних, тобто не створених «керівною і провідною» силою (ст.6 Конституції СРСР) організацій. Спочатку вони виникли в Прибалтійських республіках, потім ланцюговою реакцією прокотились і по всіх просторах «необ'ятной родини». Україна на той ще час відставала у цих процесах, але із зміною « с м о т р я щ о г о » *М о с к в и* тов.Щербицького пішло і в нас. З'явилися в Україні громадські формування. Найчисельнішою із них був Народний рух за перебудову. Трохи згодом частина назви «за перебудову» була відкинута часом, бо не було вже що перебудувати. Залишалась скорочена, широко вживана – Рух. В цій статі буде йти мова власне про Народний рух, бо власне цей міський осередок у Бібрці спричинився до розкриття злочинів окупаційного московського режиму на теренах Бібрки в 40-х-50-х рр. ХХ ст. Але за порядком.

З розповіді Вадима Онацка, на той час (кін.80-х – поч.90-х рр. ХХ ст.) очільника міської структури Народного Руху України.

До Вадима підійшов Євген Черкас, один із колишніх в'язнів сталінських концтаборів, корінний бібрчанин, з пропозицією про проведення розкопок на території одного

із корпусів середньої школи, де у часи злочинів НКВД – МГБ знаходились їхні відділи і тюрма (тодішня вулиця Леніна, нині вул. М.Грушевського). Домовилися, не повідомляючи властей, напівлегально (ще існувала всесоюзна контора під назвою КГБ), розпочати пошуки шляхом розкопок у місцях, де, як підказували очевидці, були підпільні захоронення жертв більшовицького терору і беззаконня.

Пошуки увінчалися результатом – заступи лопат натрапляли на людські кості різних частин тіла.

Ось що пригадує В.Онацик про ті колізії, які були пов'язані з початком пошуків: «Розпочав і був ініціатором тих розкопок п.Є.Черкас. В той час я, та не тільки я, навіть не уявляли собі, що все подвір'я школи, в якій я вчився, всіяне покійниками. Хоча можна було і здогадатись. Адже при будівництві тиру за школою, в якому ми, школярі, взяли участь, не раз попадались якись кості. Ми тоді не здогадувались, що це людські залишки, - продовжує свою розповідь Вадим. «Стосовно результатів розкопок пригадую, що двоє людей були закопані під залишками корови, кості були перемішані. Тому не вдалося скласти скелети у відповідності. Один був обмотаний колючим дротом, в іншому стирчав мегалевий квадратний прут. Я відкопав череп жінки, на диво, він був у зеленій хустині. Також було знайдено череп дитини (на думку бібрського зубного лікаря М.Олійника, який оглядав череп, вік її був 12-14 років). У черепі була дірка від кулі. Вчитель з Романова, С.Паньків, який був присутній, припустив, що це, ймовірно, залишки його старшого брата, який у 14 років пішов у ліс занести їжу хлопцям і пропав. Тільки декілька черепів були цілими, решту – розтрощеними. Скоріш всього, не вдалось відшукати залишки всіх жертв.»

Так страшну картину побачили учасники розкопок, а пізніше і люди, що приходили подивитись на результати звірств більшовицької окупаційної влади.

Сьогодні, коли з часу зазначених вище подій минає три десятиліття, варто згадати тих, хто ще в умовах тоталітарної політичної системи, правда уже розхитаної, брав участь у цій важливій патріотичній акції,

окрім уже згадуваних Є.Черкаса та В. Онацика, до розкопок долучились В. Поглод, С. Бурбан (М.Ланки), В.Гутник, Б.Баран, П.Івахів, Т.Гузар. А.Федушак, В.Мазуренко, надавали допомогу головний лікар Бібрської лікарні З. Гузар, директор держлісгоспу В.Вілюра, керівник міського комунгоспу І.Наугольник. Значна заслуга у цьому патріотичному чині належить також тогочасному міському голові Ю.Іваськіву. Після завершення розкопок ініціативна група підготувала перепоховання жертв репресованого більшовицького «млина» згідно з християнським обрядом на цвинтарі. До підготовки поховання взяли участь і патріоти із навколишніх сіл. Вони виготовили труни. Це люди із сіл Підгородище, Романів, Коцурів, Гринів, Малі Ланки, В.Глібовичі, Водники, Стрілки, Серники.

Дальше надаю слово Я. Царику. Він у своїй книжці «Духовні святині Бібрки» так описує обряд поховання: «7 жовтня 1990 року отець Михайло провів церковно-громадське перезахоронення останків жертв, закатованих енкаведистами в застінках Бібрської тюрми у післявоєнні роки... Десять трун, - продовжує розповідь Я.Царик на 37 сторінці своєї книжки, - виставлені були на великому, довгому катафалку. В шести з них білили черепи і обмиті землею кості, а в чотирьох – по два черепи і безліч людських останків...»

Чотирнадцять невідомих патріотів України, чотирнадцять гарячих сердець, що хотіли волі рідної землі, чотирнадцять українських повстанців, що не покорились енкаведистам.

Священник Михайло Трач освятив останки полеглих у бою за волю України і великий березовий хрест, під яким вони будуть спочивати у братській могилі».

З'явилась на бібрському міському цвинтарі (при самому вході) третя братська могила як свідок незнищенності людської пам'яті. Нехай вона і буде останньою українською братською могилою на Бібреччині.

*Т. Шах історик, заслужений вчитель України,
Член УВАН у Канаді.*

ПОВСТАНСЬКІ СЕЛА. ПРО ЩО ГОВОРЯТЬ ДОКУМЕНТИ

до Дня пам'яті захисників України

Продовження. Початок у 217-му числі газети

Із загибеллю Дмитра Бігуна і його побратимів у березні 1946 р. на Бібреччині, Звенигородщині організований повстанський рух був практично завершений. За даними документів ще 9 березня 45-го в Городиславичах загинув Жуковський («Біда» із Звенигорода) разом із 3-ма повстанцями, а 13 серпня була розбита й сама група «Біди»; в лютому 46-го за доносом Войтека Попика арештовано керівника групи Притулки Дмитра («Помста»), а 14 лютого в Гриніві загинув Кіт Михайло («Кобзар») з Миколаєва із сімома повстанцями (Гринів, Водники), 23 лютого затримали Федора Ковалю («Мороз»), очільника Великоглібовицького куреня. В березні 1946 р. була розгромлена жіноча сітка ОУН у Водниках (арештовано 10-х дівчат і жінок, ще двох – у червні 47-го при операції на краєвий провід).

Серед справ бібрського НКВС фігурували ще розрізнені боївки «Моньки», «Чубатого», «Брехуна», «Байрака». В 1947 році між Під'ярковом і Селиськами героїчно загинули Мисяк Михайло і Шайка; заги-

нули станичний села Суходіл Петро Савран («Богдан»), Мирослав Сокіл з групи Бігуна, Іван Керницький, «Крилатий» з Підмонастира, районний провідник, референт-пропагандист Золочівської округи ОУН. 9 листопада 1948 р. у схроні між селами Гринів, Шпильчина і Волове загинули референт Служби безпеки Проводу ОУН(б), полковник СБ Ярослав Дякон – «Дмитро» та ще п'ять повстанців; 28.лютого 1953 р. у Волощині – 4 повстанці, серед них – Собенко Богдан, «Орлик», Цура Дмитро, «Михайло».

Боротьба за українську незалежність не припинялася...

Р.с. Історія повстанського руху на теренах Бібреччини потребує ще багато досліджень, вивчень та уточнень. Якщо в когось є історичні документи, записи, фотографії або інформація про повстанський рух на території Бібреччини, просимо надсилати інформацію на електронну пошту: pidyarkiv@gmail.com

Андрій Федушак, с. Шпильчина

Олег Березюк, с. Під'ярків

ЗУСТРІЧ У СПОГАДАХ

П'ятдесят років тому відлетіли у вирій наші вихованці-випускники 1970-го року. Залишила Бібрську СШ п'ять десятих класів, якими опікувалися класні керівники Дзятківський М.В. (10-А кл.), Дзятківська В.П. (10-Б кл.), Сидоренко М.І. (10-В кл.), Пікота З.А. (10-Т кл.), Дайко Є.Й. (10-Д кл.) Урочистості випуску зафіксував Лужков В.Б. (школа, корпус №2).

З нетерпінням чекали зустрічі, але коронавірус позбавив нас цієї радості. Шість років наполегливої праці віддано вихованцям. Із п'яти класних керівників три відійшли у кращий світ.

У 5-В класі – 38 учнів. Директор школи Рекунович А.М. Склад школярів сильний, відчувалась добра підготовка у початкових класах (вчителі Костирко С.І., Охримович Т.Є., Закальська І.М.). Скоро сформувався класний актив, а саме: Ничка Дарія, Горинь Любов, Клепач Ганна, Кішка Василь, Микитів Катерина, Солтан Любов, Чабан Євген, Сваха Дарія, Кривий Роман та ін... У нашому класі навчався син директора школи Ігор Рекунович без будь-яких привілеїв. Рік за роком ми досягали вершин мудрості, долаючи всякі труднощі. Активними були мої вихованці. Вони часто проводили КВК, для чого шукали у бібліотеках потрібний матеріал. Знайдуть у газеті цікаву пісню і біжать до вчителя музики з проханням вивчити її. Особливо гарно співали Ничка Дарія, Рісна Лідія, Клепач Ганна, Горинь Любов.

Цікаво, творчо проходили учнівські змагання. Багато корисного зроблено руками хлопців і дівчат. Переможцями вийшли шестикласники, які навчалися на «4» і «5». Їх було нагороджено поїздкою у Брест. (Ініціатива директора школи Рекуновича А.М.)

Плідною була ця екскурсія. Наші вихованці дізналися про героїзм захисників фортеці над Бугом. Нещодавно дізналася, що під час захисту Брестської фортеці використовувались воїни-кіборги (про це свідчать сучасні розкопки).

Діти із задоволенням купалися в

річці Мухавець. Нас тепло прихистили білоруські сябри і вчителі Шацька.

З душевним трепетом ми наблизилися до музею-садиби Лесі Українки в Колодяжному - родинному маєтку Косачів. Волинський край надихав поетесу на творчість. Учні захопилися постаттю славної дочки України, яка закріпила свою любов до рідного краю, назвавшись Лесею Українкою.

Змалку вона боролася з тяжкою недугою. Рік за роком її ніжне тіло поглинав туберкульоз. Але в творчості поетеси немає і нотки песимізму. Леся Українка гордо заявила:

- Хто вам сказав, що я слабка,
- що я корюся долі?
- Хіба тремтить моя рука,
- Чи пісня й думка кволі?

Цей Лесин оптимізм і дав великому Франкові право так високо оцінити роль Лесі Українки в історії української культури.

«Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини».

Ця екскурсія зріднила нас. Ми, Дзятківський М.В., Чучвара-Леськів О.П., Сидоренко М.І., краще пізнали своїх вихованців, бо саме в такій невимушеній атмосфері розкриваються найпотаємніші куточки дитячої душі.

Мої учні навчалися добре, бо під час перевірок вчителі саме в цьому класі проводили контрольні роботи.

Велику допомогу я отримала від класного активу, в якому першу скрипку виконувала Ничка Дарія. Дякуючи її організаторським здібностям і вимогливості, клас досягав високих результатів. На цьому наголошував і директор школи Рекунович А. М. Дарія мала якийсь магічний вплив на учнів, її слухали не тільки дівчата, а й хлопці. Один з них під час 30-річної зустрічі сказав: «Я так боявся Нички Дарії і Рісної Ліди, що вони мені сняться дотепер. Ось яка сила учнівського самоврядування! Дякуючи йому, хлопець успішно

закінчив школу, вуз і досягнув чималих успіхів у житті.

Свої педагогічні здібності Ничка-Собейко Дарія Львівна розвинула і примножила на посаді вчительки біології в рідній школі. На виставці квітів під час серпневих зібрань учителів виділялись букети квітів, з любов'ю виготовлені її вмілими руками. Вони зачаровували присутніх, від них віяло теплом, ніжністю і добротою. Жаль, що вона молодою залишила нас, відійшла у світ нашої пам'яті.

Учні не тільки добре навчалися, а й були активними у позакласній роботі. Закальський Андрій, Клепач Ганна, Ігор Рекунович порадували нас акторською майстерністю у п'єсі Лубанського «Нескорена полтавчанка», яка представлялася на обласний конкурс (візитом забезпечував Царик Я.М. – директор Бібрського будинку культури).

І Закальський Андрій, і Рісна Лідія оправдали свої золоті медалі. Лідія – науковий співробітник, Андрій – викладач медуніверситету ім. Д.Галицького.

Я раділа, коли отримувала листи від Кішки Василя з Чехословаччини, де він проходив військову службу. Молодший сержант радив моїм п'ятикласникам добре навчатися, займатися спортом, слухатися класного керівника. Я вдячна йому за це спілкування, за грамотно складені листи, які так надихали моїх підлітків. Багато цікавого зберігає учительська пам'ять, але про це вже у живому спілкуванні.

Вдячні своїм вихованцям за чуйне ставлення до нас під час лікування.

Вітаємо всіх випускників 1970-го року з ювілеєм. Зичимо щасливої долі і здорового довголіття.

Не цурайтесь свого роду, Віри, Мови і Народу.

На добро будьте багаті й живіть у Божій благодаті.

*З повагою – Дзятківська В. П.,
кл.керівник 10-Б класу
Сидоренко М.І.,
кл. керівник 10-В класу
Бібрка 24.08.2020*